

You have downloaded a document from

The Central and Eastern European Online Library

The joined archive of hundreds of Central-, East- and South-East-European publishers, research institutes, and various content providers

Book: Докторантски четения : Икономическа социология : Сборник с доклади
Doctoral Readings : Economic Sociology : A Collection of Papers

Location: Bulgaria

Author(s): Yana Mihaylova

Title: Спортът като превантивна социална среда: нагласи на състезатели по таекуондо към употребата на психоактивни вещества
Sport as a Preventive Social Environment: Attitudes of Taekwondo Athletes towards the Use of Psychoactive Substances

URL: <https://www.ceeol.com/search/chapter-detail?id=1405858>

**СПОРТЪТ КАТО ПРЕВАНТИВНА СОЦИАЛНА СРЕДА:
НАГЛАСИ НА СЪСТЕЗАТЕЛИ ПО ТАЕКУОНДО
КЪМ УПОТРЕБАТА НА ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА
SPORT AS A PREVENTIVE SOCIAL ENVIRONMENT:
ATTITUDES OF TAEKWONDO ATHLETES TOWARDS THE USE
OF PSYCHOACTIVE SUBSTANCES**

Яна Михайлова, докторант, УНСС
Yana Mihaylova, PhD student, UNWE
e-mail: yana.mihaylova@unwe.bg

Резюме: *Настоящият доклад представя резултати от емпирично изследване, насочено към нагласите на състезатели по таекуондо към употребата на психоактивни вещества и възприеманата роля на спорта като превантивна социална среда. Изследването е реализирано чрез анонимно анкетно проучване сред млади спортисти, проведено по време на 12-ото издание на международния турнир Ramus Sofia Cup. Анализът на събраните данни показва отрицателно отношение към употребата на психоактивни вещества, ясно осъзнаване на негативното им влияние върху спортните постижения и възприемане на спорта като фактор, който подпомага изграждането на дисциплина, самоконтрол и отговорно поведение. Резултатите подкрепят разбирането за спорта, и по-специално за бойните изкуства, като значим социален ресурс с превантивен потенциал по отношение на рисковия поведение сред младите хора.*

Ключови думи: спорт, таекуондо, превенция, психоактивни вещества, млади хора

Abstract: *This paper presents the results of an empirical study focusing on the attitudes of taekwondo athletes towards the use of psychoactive substances and the perceived role of sport as a preventive social environment. The research is based on an anonymous questionnaire conducted among young athletes during the 12th edition of the international tournament Ramus Cup Sofia. The analysis reveals predominantly negative attitudes towards substance use and a clear awareness of its negative impact on sports performance. The findings support the understanding of sport, and martial arts in particular, as a meaningful social factor with preventive potential regarding risky behaviours among young people.*

Keywords: sport, taekwondo, prevention, psychoactive substances, youth

Увод

Употребата на психоактивни вещества сред млади хора представлява устойчив социален проблем, който изисква дългосрочни и комплексни превантивни подходи. В този контекст спортът все по-често се разглежда не само като средство за физическо развитие, но и като специфична социална среда, в която се формират ценности, нагласи и поведенчески модели (Bourdieu, 1978).

Организираният спорт, и по-специално бойните изкуства, се отличава с ясно структурирана среда, дисциплина, йерархия и авторитет на треньора. Таекуондото съчетава физическа активност с морално-възпитателни принципи като самоконтрол, уважение, постоянство и отговорност. Тези характеристики създават предпоставки спортната среда да функционира като защитен фактор спрямо различни форми на рисково поведение.

Макар спортът често да се разглежда като средство за превенция, той не представлява автоматична гаранция срещу рисково поведение, а неговият ефект зависи от социалната среда, ролята на треньора и характера на спортната дейност (Coalter, 2015). Социалната реалност показва, че и в рамките на спортни общности могат да съществуват различни нагласи и поведения. Именно поради това емпиричното изследване на реалните възприятия и опит на младите спортисти е от ключово значение.

Целта на настоящия доклад е да анализира нагласите на състезатели по таекуондо към употребата на психоактивни вещества и да изследва възприеманата от тях роля на спорта като превантивна социална среда.

Методология на изследването

Цел и изследователски подход

Настоящото изследване има за цел да анализира нагласите на състезатели по таекуондо към употребата на психоактивни вещества и да изследва възприеманата от тях роля на спорта като превантивна социална среда. Фокусът е поставен върху идентифицирането и интерпретацията на социални нагласи, възприятия и поведенчески ориентации, формирани в рамките на конкретна спортна среда.

Обект и предмет на изследването

Обект на изследването са млади състезатели по таекуондо, участващи в организирани спортни състезания. Предмет на изследването са техните нагласи към употребата на психоактивни вещества, както и възприятията им относно превантивната роля на спорта и спортната общност.

Обхват на изследването

Изследването обхваща четиридесет и шест (46) анкетирани лица – състезатели по таекуондо, участвали в 12-ото издание на международния турнир *Ramus Cup Sofia*. Включени са изцяло попълнени анкетни карти от участници от различни възрастови групи и с различна продължителност на спортния опит.

Анкетна карта

За целите на изследването е използвана анкетна карта, съдържаща единадесет затворени и един отворен въпрос. Анкетата обхваща следните тематични блокове:

- социално-демографски характеристики;
- спортен стаж и мотивация за практикуване на таекуондо;
- нагласи към употребата на психоактивни вещества (алкохол, цигари, марихуана и др.);
- възприемано влияние на употребата върху спортните постижения;
- реакции и нагласи при наличие на рисково поведение в спортната среда.

С цел по-широк обхват на участниците анкетната карта е предоставена на български и английски език. Анкетата на английски е попълнена от осем анкетирани лица (четирима мъже и четири жени), като извадката включва и спортисти от съседни на България държави – Гърция и Румъния.

Теренна работа

Анкетното проучване е проведено по време на 12-ото издание на международния турнир *Ramus Cup Sofia*. Участието е доброволно и анонимно, като на респондентите е предоставена предварителна информация за целта на изследването и за начина на използване на данните. Анкетите са

попълвани самостоятелно, без присъствие на треньори или официални лица, с цел минимизиране на социално желателните отговори.

Методи за анализ на данните

Събраните данни са обработени чрез описателен количествен анализ на затворените въпроси и тематичен анализ на отворените отговори. Резултатите са представени в обобщен вид чрез таблици и графики, които подпомагат визуализацията и интерпретацията на основните тенденции. Анализът е насочен към откриване на повтарящи се модели, нагласи и възприятия, характерни за изследваната спортна среда.

Ограничения на изследването

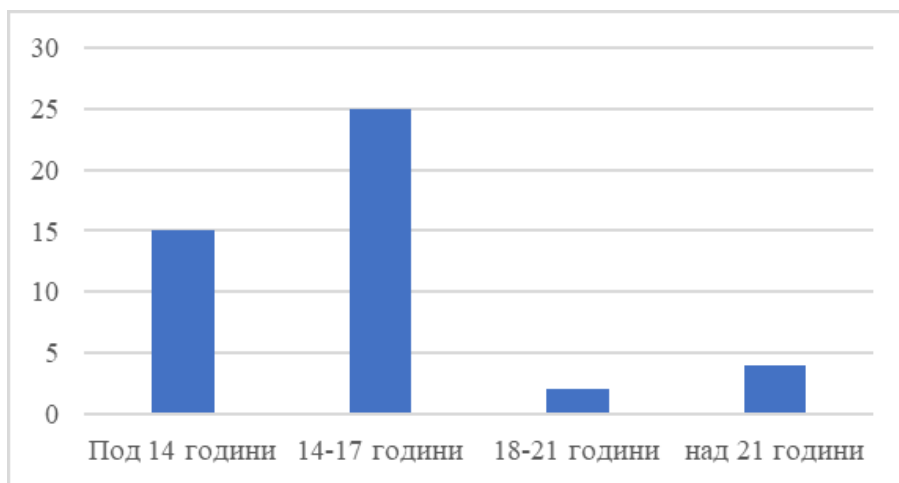
Настоящото проучване е пилотно за емпиричната изследователска работа в рамките на докторантска разработка. Фокусът е поставен върху интерпретацията на социални нагласи и възприятия, формирани в рамките на конкретна спортна среда, а не върху постигане на статистическа представителност. Получените резултати не следва да се генерализират към цялата популация на младите спортисти, а да се разглеждат като основа за последващи по-мощни и сравнителни изследвания.

Резултати от изследването

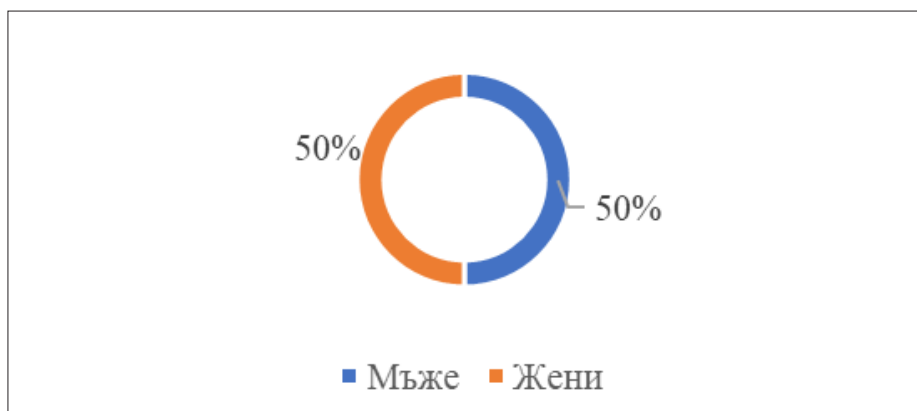
Социално-демографски профил и спортен стаж

Анкетното проучване обхваща състезатели в четири възрастови групи: под 14 г., 14 – 17 г., 18 – 21 г. и над 21 г. Повече от половината анкетирани са на възраст 14 – 17 години, което отразява активния състезателен етап в развитието на младите спортисти. Това възрастово разпределение е в съответствие с целите на изследването, насочени към анализ на възпитателната и формиращата роля на спорта в ключови периоди от юношеското и ранното младежко развитие.

Докторантски четения

Фигура 1. Възрастово разпределение на респондентите

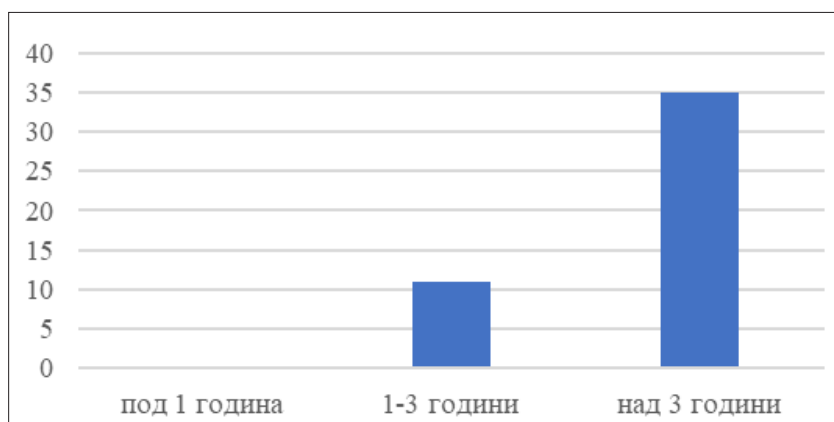

Източник: авторско емпирично изследване

Фигура 2. Полово разпределение на респондентите

Половото разпределение на анкетираните показва равномерно представяне на двата пола (23 жени и 23 мъже), което позволява съпоставим анализ на възприятията и опита на мъже и жени в състезателния спорт (вж. Фигура 2).

Освен половото разпределение, като съществена характеристика на извадката следва да бъде разгледана и продължителността на спортния стаж на анкетираните лица.

Източник: авторско емпирично изследване

Фигура 3. Продължителност на спортния стаж на анкетираните лица

Данните за продължителността на спортния стаж показват, че значителна част от анкетираните практикуват таекуондо в продължение на над три години, което позволява спортът да бъде разглеждан като устойчива и дългосрочна социализираща среда (вж. Фигура 3).

Продължителният спортен опит е свързан с по-ясно формирани нагласи към рисковото поведение. При състезателите с по-дълъг стаж по-често се наблюдават категорични отрицателни оценки към употребата на психоактивни вещества и по-висока чувствителност към влиянието им върху спортните постижения.

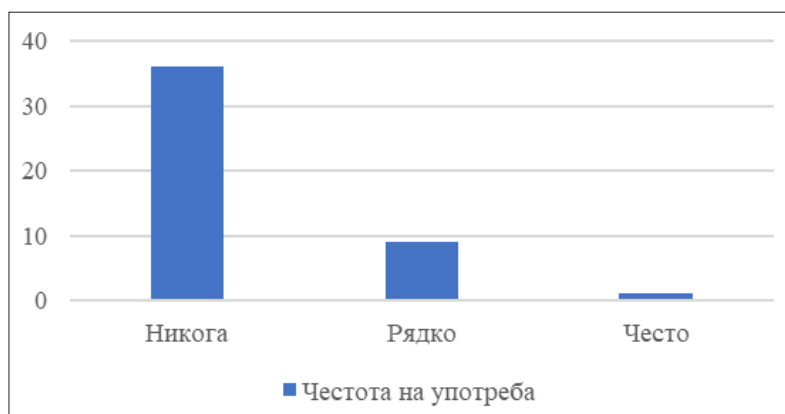
Мотивация за практикуване на таекуондо

Основните мотиви за практикуване на таекуондо включват здравето, постиженията и състезателния дух, личното развитие и удоволствието от спорта. При мъжете по-ясно се откроява ориентацията към резултатите и спортните успехи, докато при жените мотивацията е по-комплексна и включва социална подкрепа, удовлетворение и дългосрочно личностно развитие. В отговор на въпроса „Кой е водещият Ви мотив за практику-

ване на таекуондо?“ 15 от състезателите по таекуондо от мъжки пол са отговорили: „за постижения и състезателен дух“, а 10 от жените – „за удоволствие“.

Нагласи към употребата на психоактивни вещества

Данните показват, че преобладаващата част от анкетираните (36 от общо 46 лица) заявяват липса на употреба на алкохол, тютюневи изделия, марихуана и други стимуланти. При мъжете 17 от 23 респонденти посочват отговор „никога“ за всички разглеждани вещества, докато 6 съобщават за рядка употреба на алкохол. При жените 19 от 23 заявяват липса на употреба, 3 посочват рядка употреба на алкохол, а 1 – честа употреба на алкохол, като последният случай се отнася до анкетирана състезателка от друга държава. Преобладаването на отговорите „никога“ и „рядко“ може да се разглежда като индикатор за възпитателната и регулиращата роля на спортната среда, която създава устойчиви поведенчески модели и ограничава риска от употреба на психоактивни вещества, без обаче да изключва влиянието на по-широкия социален контекст.

Източник: авторско емпирично изследване

Фигура 4. Самооценка за употреба на психоактивни вещества сред състезатели по таекуондо

Данните от Фиг. 4 показват ясно доминиране на отговорите „никога“ (36 от 45), което свидетелства за ниска степен на самоотчетена употреба на психоактивни вещества сред анкетираните състезатели по таекуондо.

Този резултат може да бъде интерпретиран като индикация за наличието на устойчива нормативна рамка в рамките на спортната среда, която насърчава здравословно поведение и ограничава участието в рискови практики.

Същевременно наличието на ограничен брой отговори (10) „рядко“ и „често“ показва, че употребата на психоактивни вещества не е напълно отсъстваща, което подчертава необходимостта спортът да не бъде разглеждан като автоматична или универсална защита. По-скоро той функционира като социален контекст, в който чрез дисциплина, регулярност и принадлежност към общност се намалява вероятността от подобни поведения.

В този смисъл резултатите подкрепят разбирането за таекуондото не само като физическа активност, а като социална среда с превантивен потенциал, чието въздействие се реализира в съчетание с ролята на треньора, груповите норми и дългосрочното участие в спортната дейност.

Влияние върху спортните постижения

Употребата на психоактивни вещества се възприема от 28 от анкетираните като фактор, който оказва негативно влияние върху спортните постижения, концентрацията и физическата издръжливост. Тази нагласа е споделена както от мъжете, така и от жените и функционира като вътрешен регулатор на поведението, който ограничава склонността към рискови практики и подкрепя ориентацията към спортни резултати и дългосрочно развитие (Waddington & Smith, 2013).

Спортът като превантивна социална среда

Близо една четвърт от анкетираните (11 от 46 респонденти) изразяват мнение, че активното спортуване допринася за избягването на вредни навици чрез изграждане на структурирано ежедневие, ясни цели и чувство за принадлежност към общност (Fraser-Thomas, Côté & Deakin, 2005). Наред с това спортът се разглежда не като автоматична гаранция, а като фактор, чийто превантивен ефект зависи от социалния контекст и ролята на треньора.

Ролята на треньора и социалната подкрепа

В отговорите на анкетираниите 19 от общо 46 състезатели по таекуондо се посочват разговорът и търсенето на помощ от треньор или друг възрастен авторитет като предпочитана реакция при наличие на рисково поведение. Това очертава треньора като ключова фигура в процесите на превенция и социализация, чието влияние надхвърля рамките на чисто спортната подготовка и включва подкрепа, насочване и ценностна ориентация.

Фактори срещу употребата на наркотици

В отговорите на въпроса относно факторите, които могат да подпомогнат младите спортисти да избягват употребата на наркотици, се открояват ясно повтарящи се тематични ядра. Една четвърт от анкетираниите (12 от 46) посочват значението на дисциплината, силната воля и постоянството, които се възприемат като личностни качества, формирани и поддържани чрез активното участие в спортната дейност. Наред с това, в значителна част от отговорите (15 от 46) се акцентира върху подкрепящата социална среда – добра спортна общност, положителна компания, семейството и ролята на родителите, които се разглеждат като защитни фактори срещу рисково поведение.

В седем от отговорите присъстващ мотив е необходимостта от открит разговор, информираност и нагледни примери относно вредите от употребата на психоактивни вещества, включително чрез дискусии, информационни кампании и споделяне на опит. Част от анкетираниите (12) подчертават и значението на мотивацията за успех, ясната насоченост към спортните цели и здравето, както и нуждата младите спортисти да се чувстват ценени, подкрепяни и насочвани. В съвкупност, тези отговори очертават превенцията като многоизмерен процес, основан на взаимодействието между личностни качества, спортна дисциплина и подкрепяща социална среда, а не като резултат от еднократни външни ограничения.

Заклучение

Настоящото изследване анализира нагласите на състезатели по таекуондо към употребата на психоактивни вещества и ролята на спорта като превантивна социална среда. Получените резултати потвърждават разбирането за таекуондото не само като форма на физическа активност, но и като социална структура, в рамките на която се формират устойчиви норми, ценности и модели на поведение, насочени към ограничаване на рискови практики.

Данните от анкетното проучване показват ясно доминиране на нагласите, които разглеждат употребата на психоактивни вещества като несъвместима с активния спорт поради негативното ѝ влияние върху спортните постижения, концентрацията и физическата издръжливост. Тази нагласа функционира като вътрешен регулатор на поведението и е валидна както за мъжете, така и за жените, независимо от различията в начина, по който се преживява и интерпретира спортната среда.

Резултатите подчертават значението на дългосрочното участие в спортната дейност, както и ролята на треньора и спортната общност като ключови фактори в процесите на социализация и превенция. Спортът създава условия за изграждане на дисциплина, самоконтрол и отговорност, но превантивният му ефект не следва да се разглежда като автоматичен или универсален, а като резултат от взаимодействието между индивидуалната мотивация и социалния контекст. Тези констатации са в съзвучие с международни изследвания (Eime et al., 2013), които подчертават социалните и психологическите ползи от участието в организиран спорт и неговата роля за позитивното развитие на деца и младежи.

В този смисъл приносът на изследването се състои в емпиричното осмисляне на ролята на бойните спортове, и по-специално таекуондото, като социална среда с превантивен потенциал по отношение на употребата на психоактивни вещества сред млади хора. Чрез анализ на нагласите на състезатели, участвали в реален състезателен контекст, изследването обогатява съществуващите разработки в областта на социологията на спорта с конкретни емпирични данни и откроява значението на дългосрочното спортно участие, ролята на треньора и социалната подкрепа като ключови фактори в процесите на социализация и превенция.

Получените резултати могат да послужат като основа за разработване на целенасочени превантивни стратегии, както и за последващи, по-ма-

щабни и сравнителни изследвания, насочени към анализа на превантивния потенциал на спорта в различни социални и културни контексти.

Библиография

- Bourdieu, P. (1978). Sport and social class. *Social Science Information*, 17(6).
- Coalter, F. (2015). Sport-for-change: Some thoughts from a sceptic. *Social Inclusion*, 3.
- Waddington, I., & Smith, A. (2013). *Sport, health and drugs: A critical sociological perspective*. Routledge.
- Fraser-Thomas, J. L., Côté, J., & Deakin, J. (2005). Youth sport programs: An avenue to foster positive youth development. *Physical Education and Sport Pedagogy*.
- Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., Charity, M. J., & Payne, W. R. (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*.